

Ryssland och socialismen

I en liten upplysande och sakligt hållen skrift har dr Bruno Kalnins sökt besvara frågan "Är Sovjet en socialistisk stat?" (Tiden, pris 75 öre). Han utgår från att socialdemokrater och kommunister före bolsjevikrevolutionen i november 1917 i stort sett var ense om målen för sin verksamhet: genom socialisering av produktionsmedlen skulle man vinna politisk och nationell frihet, social och ekonomisk jämlikhet. På så gott som varje punkt har emellertid utvecklingen blivit den rakt motsatta: det ryska samhället utmärkes av en totalitär statshushållning, styrd och övervakad av världens starkaste byråkrati och polis.

Den enda på demokratisk grund valda representation som funnits i Ryssland, den på hösten 1917 utsedda nationalförsamlingen, hade visserligen en socialistisk men icke en kommunistisk majoritet. Endast 175 representanter av 690 var kommunister. Då denna församling i början av år 1918 upplöstes av den kommunistiskt ledda regeringen genomfördes efter hand maktkoncentrationen. Den ryska regimen började som en minoritetsdiktatur, likaväl som de kommunistiska väldena i andra länder och som de fascistiska och nazistiska regimerna i Italien och Tyskland.

Ursprungligen tänktes emellertid denna diktatur som ett provisorium. Dels i den meningen att demokrati och medborgerlig frihet inom kort skulle återinföras. Dels i en annan och mera ideologiskt väsentlig mening: efter en övergångsperiod på några år eller årtionden skulle själva statsmakten avskaffas och produktionen skötas av de frigjorda och fritt samverkande arbetarna. I stället har den diktatur som avsågs bli mild och övergående hårdnat till den mest skoningslösa despoti. Lenin talade om folkomröstning och rätt att återkalla representanterna i den valda församling som skulle ha högsta makten. I praktiken har valen blivit en mönstring av undersåtar, med förbud för alla oppositionella partier och all kritik. Att rösta mot regeringen är otänkbart, redan att inte rösta ter sig som en galenskap; liksom under tsartiden kan Ryssland karakteriseras som ett ofantligt fängelse, med fångvaktarnas antal ökat från några hundra tusen till några miljoner. I ett dekret av Lenin från november 1917 förklarades att "även vid kritiska tillfällen är inskränkningar i pressens frihet tillåtna endast i absolut nöd-

vändig omfattning" och att "så snart den nya ordningen stadgats skall fullständig pressfrihet införas". Nu är pressen — likaväl som alla organ för upplysning och propaganda — ett instrument i statsledningens och byråkratins hand.

På samma sätt har det gått med de nationella, sociala och ekonomiska målsättningarna. Sovjetväldet innebär, trots den formella uppdelningen i skilda republiker, att ryssarna styr över en växande rad av undertryckta folk — ehuruval här, liksom i alla despotier, skickliga och lydaktiga medlemmar av de kuvade folken kan få plats i de härskandes krets. Enligt Lenin skulle "hela samhället vara ett enda ämbetsverk, en enda fabrik med jämställdhet i arbetet och jämlikhet i lönerna". Stalin säger det vara "ett dumt prat om man antar att socialismen kräver jämlikhet för samhällets medlemmar". Löneskillnaderna är väldiga. "I genomsnitt får den yrkesutbildade ryske arbetaren ungefär 30 gånger mindre lön än sin fabriksdirektör, den icke yrkesutbildade får ungefär en sextiondedel av driftsledarens lön." Därtill kommer att de högre tjänstemännen har fria bostäder, egna restauranger, extra ransoner, de bästa platserna på teatrar och bioografer. Inom armén erinrar bestämmelserna om disciplin, klädsel och kalfaktorer om det gamla preussiska systemet. Medan skatterna i andra länder medför en ständigt mera betydande utjämning, är de i Ryssland praktiskt taget desamma för alla inkomstgrupper. "En fabriksdirektör med 50 gånger högre lön än genomsnittsarbetaren betalar liksom denne endast 15 % av sina inkomster i skatt." Arvsrätten är sedan länge återinförd och någon arvskatt förekommer inte. Genom särskilda avgifter reserveras i stigande utsträckning den högre utbildningen för den nya överklassen av parti- och statsbyråkrater.

Hårdast drabbad är arbetarklassen. Arbetarna lever, i jämförelse med sina kamrater i västern, i ekonomiskt elände och social ofrihet. De får inte lämna sin fabrik utan tillstånd. Strejker är förbjudna och slås ned av polisen. Direktörerna är herrar över sitt folk och bestämmer suveränt om avske-

danden och mindre bestraffningar. Någon arbetslöshet finns inte — men väl tio miljoner slavarbetare (i mera egentlig mening) som, halvsvaltande och inkvarterade i baracker, drivs till arbete av poliser.

Dr Kalnins är socialdemokrat; hans slutsats blir att "den ryska vägen icke leder till socialismen", men att en annan väg till samma mål måste beträdas. På den punkten är hans eljest klara framställning föga givande. Han betonar att de ryska ledarna ursprungligen önskade demokrati, frihet och jämlikhet. Han betonar också att socialism — i meningen av socialisering — är genomförd i Ryssland. Men han söker inte förklara varför denna socialisering lett till resultat rakt motsatta dem som de socialiserande vill vinna. Är det inte så att man i Ryssland för trettio år sedan verkade för oförenliga mål: för socialisering och fri folkstyrelse? Är det inte så att just den ryska utvecklingen bevisar att man inte kan kombinera dessa mål, att man måste välja mellan dem?

Det är svårt att se hur ett nekande svar på dessa frågor skall kunna motiveras. Tag ett par huvudpunkter i den ryska utvecklingen. Den fria debatten har undertryckts i Ryssland. Men hur kan en fri debatt tänkas då staten, dvs. en samling maktägande personer, disponerar över alla produktionsmedel — även sådana som behövs för debatt och propaganda — och därjämte i varje opposition måste se en fara både för den bestående regimen i allmänhet och för dess ekonomiska planer i varje särskilt fall? Strejkrätten är avskaffad i Ryssland. Men kan strejker tillåtas, då de måste medföra att de statliga planerna blir omöjliga att genomföra och då de alltså självfallet blir en form av statsfientlig verksamhet?

De frågor som berörs men inte prövas i den föreliggande skriften är alltså centrala även för Sverige. Socialdemokratin önskar både frihet och socialism — liksom de ryska makt-havarna för trettio år sedan. Men det visar sig att de önskingarna inte går ihop, om man med socialism menar socialisering — och något annat kan man inte rimligen mena. Det är sant att "den ryska vägen leder icke till socialism" blott om i begreppet socialism även inlägges frihetstanken. Den avgörande slutsats som kan dras av de ryska erfarenheterna likaväl som av den obundna analysen är helt enkelt: socialisering är oförenlig med frihet och folkstyrelse.